

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИК

ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО ТОВАРИСТВА

ТОМ XXXII VOL.

ТРИДЦЯТИЛІТТЯ УКРАЇНСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО ТОВАРИСТВА
1965 — 1995

ЮВІЛЕЙНЕ ВИДАННЯ

1995

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИК

ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО ТОВАРИСТВА

1-4 (124-127). Рік XXXII

Під загальною редакцією
ЛЮБОМИРА ВІНАРА

ЮВІЛЕЙНЕ ВИДАННЯ

1995

НЬЮ-ЙОРК

ТОРОНТО

КИЇВ

ЛЬВІВ

МЮНХЕН

ЗМІСТ

Звернення з нагоди 30-ліття Українського Історичного Товариства, 1965—1995	9
Любомир Винар: Українське Історичне Товариство: генеза і рання діяльність	11
Ярослав Калакура: Джерелознавство в дослідницькій діяльності Українського Історичного Товариства	53
Юрій Шаповал: ГПУ-НКВД як інструмент антиукраїнізації в 20-і і 30-і роки	57
НАУКОВІ УСТАНОВИ	
Марко Антонович: 50-річчя Української Вільної Академії Наук	73
Юрій Луцький: <i>Аннали УВАН</i>	82
Ігор Верба: Спроби відновлення Української Академії Наук у Києві, 1941-1942	87
УКРАЇНА В ПЕРШІЙ І ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ	
Стефан Витвицький: Галичина в міжнародній політиці, 1914-1923	100
Олександр Баран: Мадярська окупація Закарпаття в 1939 році	119
Олександр Вовк: До питання постановня УПА під проводом ОУНСД	137
КОЗАЦЬКА ДОБА	
Стефан Козак: Народотворчий аспект козацького героїчного епосу ...	144
Теодор Мацьків: Повстання Богдана Хмельницького та Зборівський Договір	154
Марко Антонович: Характеристика Б. Хмельницького у Грабянки і Лівія	165
ГРУШЕВСЬКОЗНАВСТВО	
Сергій Єфремов: На сторожі національної гідності. До характеристики публіцистичної діяльності М. С. Грушевського	167
Сергій Білокінь: Лист Георгія Ломова до Ганни Грушевської-Шамрай	180
Ігор Гирич: Листи Михайла Грушевського до Василя Кузіва	190
ОГЛОБЛІЯНА	
Олександр Оглоблін: Про мій рід	204
Аркадій Жуковський: Вклад Олександра Оглобліна в <i>Енциклопедію Українознавства</i>	209
З листів Олександра Оглобліна до Любомира Винара	221
ДЕМОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	
Арнольд Перковський: Розвиток демографічної думки в Україні	251

БІОГРАФІЧНІ МАТЕРІЯЛИ

<i>Микола Ковальський: Персональна справа Івана Огієнка в Архіві Нових Актів у Варшаві</i>	259
<i>Мирослав Мороз: Історик Роман Зубик, 1902-1941</i>	268

МЕМУАРИСТИКА

<i>Наталія Полонська-Василенко: Спогади.</i>	274
<i>Матеріали до "Спогадів" Н. Полонської-Василенко</i>	285

МАТЕРІЯЛИ ДО ІСТОРІЇ УІТ

<i>Теодор Мацьків: Діяльність УІТ в Німеччині</i>	288
<i>Українське Історичне Товариство: 1965-1967 (Звіт)</i>	296

ДИСКУСІЯ

<i>Олександр Домбровський: Конспект історії України з позицій історіософічної інтерпретації</i>	301
---	-----

ДОКУМЕНТАЦІЯ

<i>Лист до П. О. Обера в справі взаємин українців з євреями</i>	311
---	-----

З АРХІВНИХ МАТЕРІЯЛІВ

<i>Наталія Полонська-Василенко: Архівні матеріали (Л. Винар)</i>	315
--	-----

IN MEMORIAM

<i>Т. Мацьків: Бл. п. о. Архимандрит Йосиф Йоганнес Петерс</i>	320
<i>О. Домбровський: Бл. п. Ярослав Рудницький</i>	321

РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ

<i>Arkady Joukovsky, Histoire de l'Ukraine, (М. Антонович)</i>	325
<i>В. А. Потульницький, Нариси з української політології (1819-1991), (О. Ясь)</i>	327
<i>М. Ю. Брайчевський, Скарби знайдені і не знайдені (О. Домбровський)</i>	329
<i>О. С. Рубльов, Ю. А. Черченко, Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції (20-50-ті роки XX ст.), (М. Дмитрієнко)</i>	332
<i>П. Ротач, Іван Котляревський у листуванні, (І. Забіяка)</i>	334
<i>S. Frederick Starr, The Legacy of History in Russia and the New States of Eurasia (A. Sydorenko)</i>	335
<i>О. Пріцак, Мій шлях історика (О. Домбровський)</i>	337

ЮВІЛЕЇ

<i>100-річчя з дня народження доц. Лева Биковського (Л. Винар)</i>	340
<i>Ювілей Михайла Брайчевського (Іван Дзира)</i>	341
<i>80-ліття доц. д-ра Олексі Винтоняка</i>	344

НАУКОВІ КОНФЕРЕНЦІЇ: 30-ЛІТТЯ УІТ

Львів:

<i>Наукова сесія у Львові (Н. Бортник)</i>	344
<i>Ухвала Львівської конференції</i>	344
<i>Привіт від Інституту української археографії (Я. Дашкевич)</i>	344

Мюнхен:

Наукова конференція УІТ в Українському Вільному Університеті.....	347
Привіт від Любомира Винара, голови УІТ	347

Варшава:

Сесія УІТ у Варшавському університеті	350
---	-----

Нью Йорк:

Ювілейна конференція УІТ у Нью Йорку	351
Ухвала конференції.....	351

Урбана-Шампейн:

Сесія УІТ в Іллінойському Університеті	352
--	-----

Київ:

Міжнародна історична конференція УІТ в Києві (Я. Дзира)	353
Резолюція Київської конференції	353

Ужгород:

Ювілейна сесія УІТ в Ужгородському університеті	355
---	-----

УСТАНОВИ

Осередок УІТ ім. М. Грушевського в Острозі.....	356
---	-----

ЮВІЛЕЙНИЙ РІК М. ГРУШЕВСЬКОГО

Проголошення Міжнародного Року М. Грушевського у Києві.....	357
Міжнародний Академічний Комітет для вшанування 130-ліття з дня народження Михайла Грушевського	358

УКРАЇНСЬКА ВІЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК

Ювілейне звернення в 60-ліття УВАН (Президія УВАН в Канаді)	365
Діяльність Історичної Секції УВАН у США.....	366
Ювілейна конференція УВАН у Нью Йорку	368
Привіт від УІТ	368

ВИДАННЯ	370
----------------------	-----

До членів УІТ і передплатників "Українського Історика"	373
--	-----

ОДЕРЖАНІ ВИДАННЯ	375
-------------------------------	-----

НАШІ АВТОРИ	377
--------------------------	-----

КАТАЛОГ ВИДАНЬ УІТ	379
---------------------------------	-----

історії України. Це можна було зробити коштом скорочення відділу хронології. Та це вже надто прискіпливі суб'єктивні думки рецензента, які, ще раз підкреслюємо, ніяк не зменшують ваги видання.

М. Антонович

Українська Вільна Академія Наук у США

В. А. Потульницький, *Нариси з української політології (1819-1991)*. Навч. посібник, Київ: Либідь, 1994, 320 стор.

Дисциплінарна структура є одним з найважливіших показників рівня наукового розвитку. В якості необхідних, основних атрибутів дисципліни виступають предмет досліджень, специфічний методологічний інструментарій, понятійний апарат і термінологія, наявність узагальнюючих, синтетичних студій з теорії й історії наукової галузі. Традиційно процес інституалізації дисципліни спирається на добре розроблений і окреслений предмет досліджень та сталий методологічний інструментарій. Для суспільно-політичних наук в Україні, які тривалий час, з відомих на те причин лишалися осторонь модерних тенденцій розвитку, необхідність дисциплінарної інституалізації зумовлена, як нагальними потребами інтеграції у світову науку, так і сучасними вимогами до наукового дослідження. Нинішній процес дисциплінарної інституалізації в українській науці відбувається шляхом залучення досягнень та здобутків світової думки, який поєднується із освоєнням і опануванням національної наукової спадщини, за умов, коли не тільки не визначена більшість вказаних вище складників, а взагалі залишається неопрацьованим значний творчий доробок багатьох вчених. То ж мусимо не тільки відзначити дещо незвичні характеристичні риси цього процесу, а й сплетіння ряду дослідницьких завдань та проблем, що традиційно в історії науки займали різні періоди в часі. Тому розглядаючи перші узагальнюючі студії, що нещодавно вийшли з друку, слід враховувати як сучасний стан розвитку суспільних наук, так і те, що їх авторам довелося одночасно розв'язувати проблеми конкретизації предмету досліджень, адаптації методологічних підходів та ряд інших в поєднанні з проблемами інституалізації наукової галузі.

Нова книга Володимира Потульницького завершує авторський цикл праць з української політології. До нього входять монографія «Історія української політології» (К., 1992), на основі якої створені «Нариси», та навчальний посібник «Теорія української політології» (К., 1993). В зв'язку з цим, на нашу думку, доцільно спинитися на трьох проблемах, які тісно пов'язані між собою: 1) історія української політичної науки як предметна сфера дослідження; 2) принципи висвітлення та викладу матеріалу в навчальному посібнику; 3) загальне значення розпрацьовання історії науки з перспективи формування її дисциплінарної структури.

Хронологічні межі праці, обрані дослідником, не викликають заперечень і видаються цілком слушними, оскільки охоплюють період, в який оформлялися соціально-політичні засади розвитку сучасної світової цивілізації, а отже дозволяють розглянути формування та еволюцію національної політичної думки в загальноєвропейському контексті. За введеною

автором періодизацією більш ніж 170-ти річний проміжок часу, складається з чотирьох основних етапів: «1) дореволюційний (1819-1917); 2) міжвоєнний (1918-1945); 3) післявоєнний (1945-1991); новітній (1992)» (ст. 317). Ступінь висвітлення кожного з етапів в книжці вельми нерівномірний. Якщо першому та третьому відповідно присвячено по одному розділу: «I. Витоки та еволюція української політології в XIX — на початку XX ст.» (ст. 5-40) і «VI. Державознавчі проблеми в українській політології післявоєнної доби» (ст. 300-315), то другому — всі інші: «II. Українська політологія в емігрантських наукових центрах міжвоєнної доби» (ст. 41-81), «III. Народницький напрям в українській політології» (ст. 82-149), «IV. Консервативний напрям» (ст. 150-225), «V. Національно-державницький напрям» (ст. 226-299). Модерного етапу згідно з пропонованою періодизацією спеціально не розглянено. Автор обмежується поданням тільки найголовніших відомостей щодо нього в заключному резюме. Окремо слід спинитися на головній меті та принципах викладу матеріалу, які дослідник стисло характеризує у «Вступі» (ст. 3-4) та «Післямові» (ст. 316-318). Мету власного циклу праць В. Потульницький вбачає у розгляді «політологічної підвалини» української історії, що поряд із створенням систематичних, узагальнюючих нарисів з історіографії та історіософії дозволить «сформулювати наукове поняття історії України», сприятиме процесові інтеграції національної науки у світову. Відповідно до окресленої мети обрані й принципи викладу. Вони підпорядковані потребам реконструкції загальної картини розвитку української політичної науки. В посібнику розглядаються основні школи, концепції та ідеї, методологічні основи, етапи і напрями української політичної науки. Тобто науковий процес відтворюється в термінах, методологічна функція яких полягає у реконструкції безперервності та структури розвитку. Велику увагу автор приділяє й таким характеристикам національної політології як багатовимірність та поліцентричність, підкреслюючи роль соціокультурної взаємодії народів та її значення для розвитку української політичної науки. За сучасного стану суспільно-політичних дисциплін, враховуючі тип праці, використаний дослідником методологічний підхід виступає як достатньо обґрунтований та конструктивний, хоча й орієнтований на високий рівень загальної ідентифікації історії науки. Провідним критерієм згідно з яким автор виводить генезу української політології із сукупності інших суспільних наук, є застосування наукових методів і здобутків східно та західноєвропейської думки до аналізу державознавчих проблем. Зрозуміло, що за таких принципів висвітлення і викладу означена структурна нерівномірність «Нарисів» зумовлена значною мірою саме предметом дослідження, в данному випадку історією розвитку української політичної науки (у вузькому розумінні), та відповідним ступенем її розробки щодо різних етапів. Якщо розглядати посібник за ієрархією проблем, порушених у праці, слід вказати, що вона містить не тільки проблеми генези, еволюції політологічних знань в Україні, загальних тенденцій їх розвитку, які здебільша підпорядковані провідній проблематиці, а й проблеми впливу наукового, соціокультурного середовища, умов діяльності вчених. Зокрема висвітлюється історія дослідницьких осередків еміграції у міжвоєнній Європі, тобто доволі повно подається реконструкція внутрішньої структури

окремих етапів. В якості додатка в «Нарисах» вміщено перелік «серійних видань» Українського Наукового Інституту в Берліні (УНІ-Б) в 1930-39 рр. (ст. 79-81). В посібнику подано також огляд основних чинників, що спричинилися до формування світогляду українських вчених, головних складників їх концепцій, хоча ці проблеми докладніше розглянуті в іншій праці — «Теорія української політології». Чільне місце приділено з'ясуванню ролі окремих дослідників в історії національної науки. Так, наприклад, автор пропонує вважати першим українським політологом Миколу Костомарова (ст. 9). Однак, найбільше запитань викликає останній — шостий розділ праці, в якому дослідник відходить від принципів загальної реконструкції процесу наукового розвитку і концентрує увагу на кількох проблемах, які порушені переважно в студіях: Б. Крупницького, І. Лисяка-Рудницького та інших вчених. Чим зумовлен такий перехід від охарактеризованої вище системи викладу? «Повоєнною ідеологізацією» науки, еклектизмом методологічних та теоретичних засад досліджень, які відзначає автор, чи дискретністю наукового процесу? Так чи інакше, зазначені особливості розвитку, які зумовили зміну характеру викладу за даного методологічного підходу, заслуговують на першочергову увагу і потребують з'ясування та конкретизації в наступних студіях. Нарешті треба відзначити солідну джерельну основу «Нарисів» та використання дослідником багатьох джерел і матеріалів, неприступних для більшості українських науковців. Таким чином, до найважливіших здобутків «Нарисів» слід віднести: 1) чітке окреслення предмету української політології та 2) вдалу реконструкцію загальної картини наукового розвитку.

Підводячи підсумок загального позитивного балайсу «Нарисів», зазначимо, що українське студентство отримало необхідний для навчального процесу посібник з історії національної політології.

Олексій Ясь

Інститут Історії України НАН України

М. Ю. Брайчевський, *Скарби знайдені й незнайдені. Малюнки автора*. Київ, Наукова Думка, 1992, 85 стор.

Популярна публікація, де літературний жанр виступає побіч науково-інформативних матеріалів з домени археологічних розкопок. У першому розділі «Скарби химерні і химери скарбів» автор переповідає з народного фолкльору й белетристичних творів фантастично-пригодницької тематики анекдоти з життя аматорів-скарбошукачів, які вічно шукають і... нічого не знаходять. Таке скарбошукацтво являється душевною слабкістю аматора-скарбошукача, який витрачає час, енергію, а навіть і гроші на того роду неплатний «спорт», що часто осмішує скарбошукача. В черговому розділі «І все ж таки вони існують» автор зупиняється на розповіді про деякі щасливі успіхи на шляху нахідок підземних скарбів, які можна поділяти на різні категорії: прикраси й предмети особистого убору людини, зброю, кінське спорядження і побутові предмети, а зокрема монети, що вказують